

Azərbaycan kinosu 120: tarixi, bu günü və gələcək inkişaf perspektivləri

Yarandığı gündən insanların dünyagörüşünü formalaşdırır, hər bir xalqın tarixini, milli adət-ənənəsini yaşadan, həyatın bütün sahələrinə nüfuz edən kino sənəti bəşəriyyətin ən böyük kəşfidir. Kino yeganə sənət növüdür ki, özündə mədəniyyətin bir neçə sahəsini birləşdirir. Kinonun bir üstünlüyü də əyaniliyindədir, inandırma gücünə və təsirə malik olmasıdır.

Neftin sənaye üsulu ilə hasilatına başlanması nəticəsində Bakının iqtisadi dirçəlişi milli mədəniyyətin bir çox sahələri ilə yanaşı, kino sənətinin də meydana çıxması üçün əlverişli zəmin yaradıb. Azərbaycan kinosu hər zaman fərqliliyi və milliliyini özündə birləşdirib. Hətta Sovet rejimində belə filmlərimizdə bizə xas olan dəyərlərimiz elə ustalıqla verilib ki, hər dəfə bu filmlərə baxanda, tamaşaçı özü üçün bir yenilik tapıb. Azərbaycan kino sənətinin tarixi 1898-ci il avqust ayının 2-nə təsadüf olunur. Neft Bakısına dair ilk xronikal süljetlərin nümayişi ilə başlayan Azərbaycan kino sənəti təşəkkül tapdığı vaxtdan etibarən böyük inkişaf yolu keçib və ötən müddət ərzində xalqın mədəni-mənəvi həyatında özünəməxsus mövqə qazanıb. Kino yaradıcılığı işinin uğurlu təşkili sayəsində ölkə kinematografiyası sonralar öz imkanlarını getdikcə daha da artırıb, əldə etdiyi nailiyyətlərlə Azərbaycanın zəngin mədəniyyət salnaməsinə parlaq səhifələr yazıb. Peşəkar kadrlar tərəfindən yüksək sənətkarlıqla yaradılaraq Azərbaycan kinosu tarixində xüsusi yer tutan ekran əsərləri əsas etibarilə həmin dövürün məhsuludur.

XIX əsrin sonlarında bakılı naşir və fotoqraf Aleksandr Mixayloviç Mişonun kinoxronika çəkilişləri ilə Azərbaycan kinosunun əsası qoyulub. 1898-ci ildən başlayaraq Azərbaycanda “Şəhər bağında xalq gezintisi”, “Qatarın dəmiryol stansiyasına daxil olması”, “Bazar küçəsi sübhçağı”, “Bibiheybətə neft fontanı yangını” və başqa süljetlər çəkilib.

1900-cü ildə Parisdə keçirilən ümumdünya sərgisində “Bibiheybətdə neft fontanı yangını” və “Balaxanıda neft fontanı” xronikalı nümayiş etdirilib.

Azərbaycanda əvvəlcə səssiz və ağ-qara, sonradan isə səslı və rəngli kino yaranıb. 1924-cü ildə ilk ikiseriyalı “Qız qalası əfsanəsi” bədii filmi ekranlara çıxıb. 1935-ci ildə “Mavi dənizin sahilində” bədii filmi ilə Azərbaycanda səslı kinonun istehsalına başlanılıb. Səslı kinonun yaranması ilə sənnədlı kinomuzun da yaradıcı imkanları genişlənib. 1945-ci ildə yaradılan və ekran sənətimizin qızıl fonduna daxil olan “Arşın mal alan” filmindən sonra Azərbaycan kinosunda musiqili komediya janrına meyil güclənib. 1956-cı ildə kinomuzda daha bir keyfiyyət dəyişikliyi baş verib, ilk rəngli bədii film olan “O olmasın, bu olsun” filmi çəkilib. Ümumilikdə, 1969-cu ilə qədər Azərbaycanda cəmi 120 bədii, 600 sənədlı film və 4 cizgi filmi çəkilib.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin ölkəmizə rəhbərliyinin birinci dövründə milli kinonun inkişafına da diqqət və qayğı göstərilib. Həmin dövrdə Azərbaycan kinematografiyası öz imkanlarını artıraraq ciddi sənət nailiyyətləri qazanıb. Kinomuzun yeni inkişaf mərhələləri yaşadığı bu illərdə ssenarist, rejissor, operator, rəssam kadrlarının bir neçə nəslı yetişib və milli özünəməxsusluğu ilə seçilən koloritli və parlaq ekran əsərləri yaradılıb.

Azərbaycan kinosu tarixinin əsl yetkinlik dövrü sayılan 1970-1980-ci illərdə kino salnaməmizin unudulmaz səhifələrini təşkil edən, mədəniyyətimizin qızıl fonduna daxil olan tarixi filmlər yaradılıb, digər görkəmli əsərlər ekranlaşdırılıb, müasir mövzulu və sənətkarlıq baxımından diqqətəlayiq filmlər çəkilib. Həmin illərdə Azərbaycanda 110 bədii, 500 sənədlı və elmi kütləvi, eləcə də 44 cizgi filmi, 96 nömrə “Mozalan” satirik jurnalı yaradılıb. “Bizim Cəbiş müəllim”, “Dəli Kür”, “Yeddi oğul isterəm”, “Nəsimi”, “Dədə Qorqud” və başqa bədii filmlərimiz bu illərdə istehsal olunub. Bu filmlərimizi fərqləndirən əsas cəhətlərdən biri də xalqımızın həyatına, başlıcası isə çoxəsrlik tariximizə, adət-ənənələrimizə və milli dəyərlərimizə daha dərinədən nüfuz etməsində idi.

1990-cı illərdə müəyyən çətinliklərlə qarşılaşan Azərbaycan kinematografiyası yeni şərəitdə kino ənənələrimizi qorumaqla yanaşı, öz potensialını gerçəkləşdirməsi, həmçinin modernləşdirilməsi və dünya kino sənayesinə daha sürətli inteqrasiya etməklə, səmərəli fəaliyyət göstərə bilməsi istiqamətində bir sıra zəruri addımlar atılıb.

Azərbaycan kinosu müstəqillik dövründə

1991-ci ildə Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsi, cəmiyyət qarşında keyfiyyətə yeni məqsəd və vəzifələr qoydu. Azərbaycanda milli ideologiyanın və cəmiyyətin yeni inkişaf modellərinin qurulması və digər bu kimi sosial problemlər humanitar elmlərin öncül tədqiqat istiqamətlərinə çevrildi.

1990-2000-ci illərdə Azərbaycanda çəkilən kinofilmlərin sayı əvvəlki illərə nisbətən az oldu. Bununla belə, Azərbaycan kinematografıqları böyük əhəmiyyətli, həyati mövzulara müraciət edərək, estetik tələblərə cavab verə biləcək filmlər çəkildilər. Bu sıraya “Yarasa” “Özgə vaxtı” və Vəqif Mustafayevin filmlərini daxil etmək olar.

Müstəqillik illərində də Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə kino sənətinə xüsusi diqqət göstərilib. Ümummilli Liderin 1998-ci il 19 avqust tarixli Fərmanı ilə Azərbaycanda “Kinematografiya haqqında” Qanun qəbul olundu. Bununla yanaşı, bir sıra Azərbaycan filmləri yüksək dövlət mükafatlarına layiq görüldü, aktyorlar, rejissorlar və ssenari müəllifləri beynəlxalq kino festivallarında və müsabiqələrdə mükafatlar aldılar.

Kinorejissor Vəqif Mustafayevin Ulu Öndər Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyətindən

bəhs edən

“General”, “Birci”, “Moskva, Kreml”, “Lider”, “Tale”, “Əsl məhəbbət haqqında”, “Bir həsədin tarixi”, “Professional”, “Patriot”, “Xüsusi təyinat” və “Dövlət” filmləri müasir dövrümüzün ən dəyərli sənət nümunələri kimi kinosevərlər tərəfindən maraqla qarşılanıb.

Bu filmlər müxtəlif ölkələrdə böyük uğurla nümayiş etdirilib.

Onlardan “Əsl məhəbbət haqqında” filmi böyük uğur qazanıb. Bu film Moskvada keçirilən 4-cü Avrasiya teleforumunda əsas mükafata və xüsusi mükafata layiq görüldü.

Azərbaycan kino sənətinə yüksək qiymət verən Ümummilli Lider Heydər Əliyev deyib: “Azərbaycan xalqının bir çox nəsilləri kino sənəti ilə tərbiyələnib, kinonun təsiri altında formalaşılıb, inkişaf edib və mədəniyyətə qovuşublar... Xalqımızın inkişafı yolunda Azərbaycan kinosunun xidmətləri əvəzsizdir”. Heydər Əliyevin Azərbaycan kinematografiyasının inkişafında rolu çox böyük olub. O, incəsənət növləri arasında kinonu çox yüksək qiymətləndirib, Azərbaycan kinematografiya xadimlərinin xalqımızın keçmiş və müasir həyatından onlarca yüksək keyfiyyətli ekran əsərləri yaratdıqlarını xüsusi vurğulayıb.

Hələ 1970-80-ci illərdə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə kino sənətinin inkişafına, həmin sahədə çalışanlara qayğı və hörmətlə yanaşan Heydər Əliyev Azərbaycan Prezidenti seçildiyi gündən respublikanın kino sənəti xadimlərindən öz qayğı və məhəbbətini əsirgəməyib. O, Azərbaycan kino sənətinin dəyərli ənənələrindən danışaraq tarixi mövzuda çəkilən bir sıra bədii filmləri yüksək qiymətləndirib.

Xalqımız Heydər Əliyev haqqında, Onun çoxsahəli fəaliyyətindən bəhs edən sənədlı filmlərə daha çox maraq göstəriblər.

Azərbaycanın kino sənətini davam etdirən müasir rejissorlardan Hüseyn Mehdiyevin, Ayaz Salayevin, Eldar Quliyevin, Rəsim Ocaqovun, Oktay Mirqasımovun filmləri mövzu baxımından maraq doğurub. Rejissor Gülbəniz Əzimzadənin ərşəyə gətirdiyi filmlər də bir sıra kinofestivallarda mükafatlara layiq görüldü.

2018-ci ildə Azərbaycan kinosunun 120-ci ildönümü tamam olur.

2007-ci il fevralın 23-də “Kino sənətinin inkişafı haqqında”, 2008-ci il avqustun 4-də isə “Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üçün inkişafına dair Dövlət Proqramı” haqqında sərəncamlar imzalanıb.

Azərbaycan filmlərinin son illər beynəlxalq festivallarda fəal iştirakı həmin Dövlət Proqramı çərçivəsində silsilə tədbirlərin müvəffəqiyyətlə icrasının nəticəsidir.

Dövlət Proqramında kinofilmlərin istehsalının artırılması, eləcə də müasir kino avadanlıqları və texnikası ilə təchizatı, xarici ölkələrlə birgə film istehsalının genişləndirilməsi, kinoteatrların yenidən qurulması

nəzərdə tutulub. Artıq ölkəmizdə kinostudiya-ların maddi-texniki bazaları gücləndirilib, yeni filmlər çəkilir və kino sənətimiz inkişafın müasir mərhələsinə qədəm qoyur.

Azərbaycan kinosu dünya ekranlarında

Son illər Azərbaycan filmləri xarici ölkələrdə keçirilən 40-dan çox beynəlxalq festivalda təmsil olunub. Ənənəvi olaraq keçirilən Beynəlxalq Kann Kinofestivalında bir çox ölkələrin pavilyonları ilə yanaşı, ilk dəfə olaraq, Azərbaycan pavilyonu da təşkil edilib. Azərbaycan kinosu festivalda dövlət si-farişi ilə çəkilməmiş “Aktrisa” və “Sahə” bədii filmləri ilə təmsil olunub. Gənc kinematografılarımızın çəkdiqləri qısametrajlı filmlər ABŞ, Rusiya, Hindistan, Almaniya, Türkiyə və başqa ölkələrdə keçirilən beynəlxalq festivallarda nümayiş etdirilib.

Bu da, onu deməyə əsas verir ki, Azərbaycan kino sənəti beynəlxalq miqyasda layiqincə təqdim olunur. Son bir neçə ildə ölkəmizdə istehsal edilən 13 film dünyanın bir çox ölkəsində keçirilən beynəlxalq kinofestivallarda 51 dəfə nümayiş etdirilərək, 20 mükafat qazanıb.

Azərbaycan kinematografiyasında beynəlxalq əlaqələrin inkişaf etdirilməsini və milli-mənəvi dəyərlərin dünyada tanıtılması istiqamətində “Azərbaycanfilm” kinostudiyasının istehsal etdiyi “Nar bağı” bədii filmi xüsusi vurğulamaq olar.

Bir sıra ölkələrdə keçirilən beynəlxalq festivallarda isə “Çölçü”, “Dərs”, “Qara bağ”, “Hədiyyə” və s. filmlər mükafatlar qazanıb. Bu gün isə milli kinomuzun müraciət etdiyi əsas mövzulardan biri Dağlıq Qarabağ münəqişəsidir. Azərbaycanlıların öz yurd-yuvalarından didərgin salınması, ermənilərin Azərbaycan torpaqlarında törətdiqləri vəhşiliklər filmlərin əsas süljet xəttini təşkil edir. Müstəqillik dövründə çəkilməmiş “Fəryad”, “Ümid”, “Biz qayıdacağıq”, “Xoca” və “Dolu” filmləri məhz bu qəbildəndir.

Kino sənətinə, filmlərimizə maraq bu gün də böyükdür. Çünki hər bir film, yaradılan hər bir ekran əsəri xalqımızın tarixini və mədəniyyətini özündə yaşadaraq gələcək nəsillərə çatdırır.

**Hacıyeva Minarə,
Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti yanında Kütləvi
İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondunun keçirdiyi
müsabiqəyə təqdim etmək üçün**